

ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÖĞRENCİLERİN BİREYSELLEŞTİRİLMİŞ EĞİTİM PROGRAMI HAZIRLANMASININ ÖNEMİ

Burcu PAKALIN¹

Kadir ERMAN²

Seda GÜL³

Öz: Ülkemizde normal bireylerden farklı olarak yetersizlik gösteren bireylerin topluma kazandırılması ve kendilerini değerli hissetmeleri sürecinde en önemli unsurlardan birisi de eğitimidir. Bu çalışma kapsamında, özel eğitim okullarında özel gereksinimli öğrencilerin bireyselleştirilmiş eğitim programına tabi tutulmasının önemi, bireysel gelişim raporu hazırlamanın faydaları, bu raporların hazırlanma sürecinde karşılaşılan sorunlar ve buna ait çözümler, bireysel gelişim raporu hazırlamada iş birliği içerisinde olunan kişiler, kullanılan kaynak ve materyalleri ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Bireysel gelişim raporu, Özel eğitim, Özel eğitim okulları.*

Article Category: Education Sciences

Date of Submission: 03.02.2023

Date of Acceptance: 22.02.2023

¹ Kıryarlar Özel Eğitim Uygulama Okulu, Söke /Aydın, Türkiye.

Email: burcupakalin09@gmail.com.

² Kisir İlkokulu, Söke/Aydın, Türkiye.

Email: kadirerman@gmail.com.

³ Bağarası Nesrin Demirtaş Bilgin Anaokulu, Söke/Aydın, Türkiye.

Email: seda_damla_asli@hotmail.com.

THE IMPORTANCE OF PREPARING INDIVIDUALIZED EDUCATIONAL PROGRAM FOR STUDENTS WITH SPECIAL NEEDS

Abstract: In our country, education is the one of the most important factors in the process of integrating individuals who have disabilities and seem different from normal individuals into the society and making them feel valuable. Within the scope of this study, the importance of subjecting students with special needs to an individualized education program in special education schools, the benefits of preparing individual development reports, the problems encountered in preparation process and their solutions, the people who are cooperated in preparing an individual development report, the resources and materials used will be discussed.

Keywords: *Individual development report, Special education, Special education schools.*

Giriş

Her bireyin birbirinden farklı ilgileri, yetenekleri, fiziksel özellikleri, zekâ yapısı vardır.⁴ Yaşadığımız toplumda, her bireyin aynı özelliklere sahip olması mümkün değildir. Normal bireylerden farklı olarak yetersizlik gösteren bireyleri ise, toplum olarak kazanmamız gerekmektedir. Kazanma sürecinde en önemli unsur ise eğitimidir. Bu anlamda, özel gereksinimli bireyler özel bir eğitim programına tabi tutulmalı, böylelikle bu bireylerin istenilen davranışları kazanmaları ve kendi kendine yetebilen bireyler olmaları sağlanmalıdır. “01/07/2005 tarih ve 5378 sayılı Engelliler Kanunu'nun 15. maddesine bakıldığında, engellilerin herhangi bir nedenle eğitim görmelerinin engellenmesi mümkün değildir. Engelliler, yaşadıkları çevrede bütünleşik ortamlarda, özel durumlarını ve farklılıklarını dikkate alarak, eşitlik temelinde, ayrımcılık yapılmadan ömür boyu eğitim alma olanağından yararlanırlar.”⁵

Eğitimde fırsat eşitliği ilkesi gereği, normal bireyler eğitim hakkına nasıl sahipse, özel gereksinimli bireyler de eğitim hakkına sahiptirler. Eğitimde fırsat eşitliği ilkesi, modern toplumun temel koşullarından biridir.⁶

Bireysel eğitim programlama (BEP), özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilere yönelik bir öğretim programı olup, özel eğitime ihtiyaç duyan tüm öğrencilere uygun bir öğrenme çevresi sağlanması ve bu bireylerin gelişim göstermeleri için önemli bir araç özelliği taşır.⁷ Özel eğitime gereksinimi olan bireyin eğitim sürecinde eğitsel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla bireye özgü Bireysel eğitim programı hazırlama ihtiyacı doğmuştur. Bu ihtiyaçtan dolayı, bu çalışmada Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde bulunan özel eğitim uygulama okulunda çalışmakta olan özel eğitim öğretmenleri ve diğer branş öğretmenlerinin bireysel eğitim programı kısacası BEP hakkındaki görüşleri alınacaktır.

Bu bölümde, problem çözme, araştırma hedefi, araştırmanın önemi, araştırma varsayımları, araştırma sınırlamaları ve araştırma terimleri ele alınmaktadır. Hem bireysel, hem de eğitimsel olarak çeşitli nedenlerle akranlarından önemli ölçüde ayrılan kişi, özel eğitime ihtiyaç duyan bireydir.⁸ Eğitimin özü ve amacı, bireyi toplumsal yaşama uyumlu hale getirmek ve onun

⁴ Hasan Avcıoğlu (2011), “Zihin Engelliler Sınıf Öğretmenlerinin Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Hazırlamaya İlişkin Görüşleri”, *Özel Eğitim Dergisi*, Cilt 12, Sayı: 1, ss. 39-53.

⁵ *Resmî Gazete* (2005), “Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun”, 25868, 7 Temmuz 2005.

⁶ Emine Sema Batu vd. (2004), “Özel Gereksinimli Öğrencilerin Kaynaştırıldığı Bir Kız Meslek Lisesindeki Öğretmenlerin Görüş ve Önerileri”, *Özel Eğitim Dergisi*, Cilt 5, Sayı: 2, ss. 33-50.

⁷ Hasan Avcıoğlu (2011), “Zihin Engelliler Sınıf Öğretmenlerinin Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Hazırlamaya İlişkin Görüşleri”, ss. 39-53.

⁸ *Resmî Gazete* (2018), “ÖEHY, Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği”, 30471, 7 Temmuz 2018.

gelecek yaşamına zemin oluşturmaktır. Özel pedagojinin amacı, öğrencilerin var olan beceri ve yeteneklerini geliştirmektir. Ayrıca, yaralanmanın bir sakatlığa dönüşmesini önlemek için alınan önlemleri de içerir. Çünkü özel eğitimin temel amacı, özel eğitimin ihtiyaçlarını karşılamaktır.

Eğitim ortamı, çocuğun iletişim kurduğu ve öğretme-öğrenmenin gerçekleştiği ortamdır. Psikolojik, sosyal ve fiziksel boyutları olan bu ortam, öğrenmeye göre düzenlenmelidir. Eğitimin temel önkoşulu, eğitim ortamları ve uygun organizasyonu ile ilgili uygulamalar hakkında yeterli bilgiye sahip olmaktır. Öğrenme ortamlarının düzenlenmesinde belirleyici olan öğretmendir. Düzenleme yapılırken, sınıftaki çocukların her bir eğitim hedefine ulaşabilmesi için öğretmenin görüş ve önerileri sorulmalıdır.⁹

1. Niçin Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Hazırlanmalıdır?

Bireysel özel eğitim ihtiyaçlarının değerlendirilmesi sonucunda, güçlü ve zayıf yönler belirlenir. Bu bireyler, ölçülebilir, sistemli ve hedef odaklı bir programa uygun olarak eğitimlerine devam etmelidirler. BEP hazırlamak ve buna uygun aksiyon almak, özel eğitimin temellerinden biridir. Özel eğitim, özel gereksinimli bireylerin eğitiminde önemli bir rol oynar. Bir BEP'in birincil amacı, öğrencilere en üst düzeyde fayda sağlayacak özel eğitim fırsatlarını sağlamaktır.¹⁰

BEP'de yer alması gereken maddeler ise; öğrencinin mevcut/mevcut akademik düzeyi, öğretim yılı sonunda ulaşılması beklenen uzun vadeli amaçlar, uzun vadeli amaçlara ulaşmak için gereken kısa vadeli amaçlar, başlangıç ve bitiş tarihlerinin değerlendirilmesi, nerede, ne zaman ve hangi ek hizmetlerin verileceği öğrenciye sağlanacağı ve ne kadar süreyle kazanacağını sağlayan kazanımlardır.¹¹

Öğretmenlerin deneyimlerini ve uzmanlıklarını, karşılaştıkları zorlukları, problemlerin çözümlerini, yararlandıkları kaynakları ve birlikte çalıştıkları kişileri belirlemek, bireysel öğretmenlerin öğrencilerine daha faydalı olabilmesi için önemlidir.

Özel eğitim, bilişsel ve bedensel özellikleri ile eğitimsel başarıları ve farklılıkları açısından yaşlılarından fark edilir ölçüde ayrımı bulunan bireylerin bilişsel, duyuşsal ve eğitim

⁹ Resmi Gazete (2005), "Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun", 25868, 7 Temmuz 2005.

¹⁰ Sezgin Vuran vd. (2017), "İşbirliği ile bireyselleştirilmiş eğitim programı geliştirme süreci durum çalışması", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, Cilt 18, Sayı: 2, ss.165-184.

¹¹ Tevhide Kargın (2007), "Eğitsel Değerlendirme ve Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Hazırlama Süreci", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, Cilt 8, Sayı: 1, ss. 1-13.

ihtiyaçlarını karşılayabilmek için buna uygun eğitilmiş ve yetkinliğe sahip personel ile uygun bir eğitim çevresinde tasarlanmış bir eğitimidir.

Bireysel eğitim programı; özel eğitimli bireylerin fiziksel, sosyal, duygusal, bilişsel davranışların performansını dikkate alarak, gerekli ek eğitim deneyimini, ortamı, personeli ve çalışmalarını ana hatlarıyla belirleyen bir plandır. Bu eğitim planı, ebeveynler, özel eğitim ve sınıf öğretmenleri, okul idaresi ve diğer ilgili profesyonellerden oluşan bir ekip ile oluşturulur.¹²

Zihinsel engel; entelektüel yetersizlik, kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerileri olarak kendini gösteren hem entelektüel işlevsellikte, hem de uyumsal davranışta önemli sınırlamalar ile karakterize edilen bir yetersizliktir. Bu engel, 18 yaşından önce başlamaktadır.¹³

2. Özel Eğitim Kavramı

Özel eğitim gereksinimi olan bireylere yönelik eğitim, pek çoğunun aksine, engellerin engele dönüşmesini önlemez; amacı, bu bireyleri bağımsız kılmak, üstün zekalı ve üstün yetenekli çocukların yeteneklerini üst düzeyde kullanmalarını sağlamak, bağımsız ve özgür olmalarına yardımcı olmaktır. Kısacası, bu gibi özel bireylerin toplumla bütünleşme çabasına “*özel eğitim*” denir.¹⁴

Özel eğitimin birçok tanımı bulunmaktadır. Özel eğitim, öğretimle de alakalıdır. Aynı şey, genel eğitim için de geçerlidir. O halde şu sorular sorulmalıdır: kime, neyi, nerede, nasıl? Kime sorusunun cevabı, bireysel olarak planlanmış bireysel eğitim programı gerektiren çocuklardır. Neyi sorusunun cevabı, çocuğun engel türüne uygun ihtiyaçlarının öğretilmesidir. Örneğin, görme engelli bireye, onlar için oluşturulmuş bir alfabe olan Braille ile okuma yazma öğretmek bu soruya cevap vermektedir. Nerede sorusunun cevabı ise, özel eğitim alan çocuklarına engel türüne uygun sınıf ve okullarda eğitim-öğretim görmesidir. Nasıl sorusunun cevabı da, özel eğitimin öğretmenler tarafından planlı ve programlı bir şekilde uygulanmasıdır.¹⁵

3. Özel Gereksinimli Birey

Özel gereksinimli bireyler kavramı, 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname’de (1997) özel eğitim gerektiren birey başlığı altında yer almakta ve “*çeşitli*

¹² Mehmet Özyürek (2009), *Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Temelleri ve Geliştirilmesi*, Ankara: Kök Yayınları.

¹³ İbrahim Coşkun & Gül Erdin (2014), “Hafif Düzeyde Zihinsel Yetersizliği Olan Kaynaştırma Öğrencilerin Dinlediği Anlama Becerilerinin İncelenmesi”, *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı: 41, ss. 1-18.

¹⁴ MEB (2002), *Eğitim Uygulama Okulu Eğitim Programı*, Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

¹⁵ Süleyman Eripek (2005), *Özel Eğitim*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, s. 21.

nedenlerle, bireysel özellikleri ve eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından beklenen düzeyden anlamlı farklılık gösteren birey” şeklinde tanımlanmaktadır.¹⁶

4. Özel Eğitim Öğrencilerin Engel Türüne Göre Sınıflandırma

Milli Eğitim Bakanlığı, Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğine göre, özel gereksinimli bireyler 13 alan başlığı altında sınıflandırılmıştır. Bu alanlar şunlardır:¹⁷

1. Birden fazla yetersizlik,
2. Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu,
3. Dil ve konuşma güçlüğü,
4. Duygu ve davranış bozukluğu,
5. Görme yetersizliği,
6. İşitme yetersizliği,
7. Kas ve sinir sistemine bağlı yetersizlikler,
8. Ortopedik yetersizlik,
9. Otizm spektrum bozukluğu,
10. Özel öğrenme güçlüğü,
11. Süreğen hastalık,
12. Üstün zekâ ve üstün yetenek,
13. Zihinsel yetersizlik.

5. Özel Eğitim Okul ve Kurumları

Okul çağındaki kişilerde daha önce fark edilmeyen eksiklikler için, öncelikle sınıf öğretmenlerinin gözlem ve değerlendirmeleri ile rehber öğretmenlerin davranışsal ve akademik değerlendirmeleri sonucunda okul bünyesinde bazı önlemler alınır. Bu, fiziki imkânların sağlanması, ek ev ödevi, velilerle iş birliği ve öğrenme eksikliği ile başa çıkma gibi tedbirlerden oluşur. Alınan tedbirlere rağmen sınıf seviyesinden veya sınıf arkadaşlarından önemli ölçüde farklı olan öğrenci, sınıf öğretmenleri, rehber öğretmenler, okul müdürleri ve velilerin onayı ile RAM’a (Rehberlik ve Araştırma Merkez) yönlendirilir.

¹⁶ Mehmet Tabak (2021), “Okul İdarecileri ve Özel Eğitim Öğretmenlerinin Özel Eğitim Programlarının Uygulanmasında İdareci-Öğretmen İş birliğine Yönelik Görüşleri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

¹⁷ Resmi Gazete (2018), “ÖEHY, Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği”, 30471, 7 Temmuz 2018.

RAM tarafından yürütülen eğitsel değerlendirme ve tanılama süreci sonucunda bireyler, yaşlarına ve engel türlerine uygun eğitim kurumlarına yönlendirilmekte ve yerleştirme işlemi Özel Eğitim Hizmetleri Komisyonu tarafından yürütülmektedir.¹⁸

573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile özel eğitim; özel yetiştirilmiş kadrosu, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemleri, engelleri ve özellikleri ile bireylerin özel eğitim ihtiyaçlarına uygun bir ortamda verilen eğitim olarak ifade edilmektedir. Bu kanun hükmünde kararnamede, resmi olarak verilen tanımdan da anlaşılacağı üzere, ülkemizde engellilere yönelik eğitim, özel olarak yetiştirilmiş personel, program, materyal vb. durumlarına ve engellilik derecelerine bağlı olarak yürütülmektedir. Özellikle gerekli araç ve gereç ile okullarda ve eğitim kurumlarında eğitim verilmektedir. Bu okullar ise, öğrencileri hayata hazırlama, üretme, kendi kendine yetebilmesini sağlamaktadır.¹⁹

6. Özel Eğitim Gören Öğrencilere Ait Eğitim Uygulamaları

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmenliği'nde özel eğitim öğrencilerine ait eğitim uygulamaları şu şekilde belirtilmiştir.

MADDE 27: (1) İlkokulda görme veya işitme engelli öğrenciye yönelik özel pedagojik sınıflar açılır. 5. sınıftan itibaren ilkokulu bitiren öğrencilere aynı okulda kaynaştırma/bütünleştirme uygulaması yoluyla tam gün ders verilir.

(2) İmam Hatip Liseleri hariç diğer lise ve ilkokullarda hafif zihinsel engelliler veya hafif otistik öğrenciler için özel pedagoji sınıfı açılmaktadır.

(3) Bu sınıflarda eğitim hizmetlerinin yürütülmesinde aşağıdaki hususlar dikkate alınır:

- a) Aynı tür yetersizliği olan öğrencilere birleştirilmiş sınıf uygulaması ile eğitim yapılır.
- b) Öğrenciler temel eğitim programını deneyimler. Öğrencilerin takip ettiği programa göre bir IEP oluşturulur.
- c) Sınıfların mevcudu en fazla 10 öğrenciden oluşur. Ancak otizmi olan öğrenciler için sınıf mevcutları en fazla 4'tür.

¹⁸ Engin Yılmaz & Emine Sema Batu (2016), "Farklı Branştan İlkokul Öğretmenlerinin Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı, Yasal Düzenlemeler ve Kaynaştırma Uygulamaları Hakkındaki Görüşleri", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, Cilt 17, Sayı: 3, ss. 247-268.

¹⁹ Berrin Küçlü (2021), "Özel Eğitim Okullarında Çalışan Okul Yöneticileri ve Öğretmenlerin Motivasyonunu Etkileyen Faktörler", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.

ç) Öğrenciler, BEP geliştirme birimi tarafından belirlenen dersleri ve iş birlikçi etkinlikleri akranlarıyla birlikte tamamlar.

d) Görme veya işitme engelli öğrencilere açık olan sınıflarda, birinci sınıftan dördüncü sınıfa kadar ders, özel öğretmen tarafından yapılır. Ancak yabancı dil, din kültürü ve ahlak bilgisi dersini tamamlayan öğretmenler tarafından verilmektedir. Özel pedagoğ, dersin uygulanmasına destek olmak için bölümün öğretmenleri tarafından verilen derslere katılmaktadır.

e) Hafif düzeyde zihinsel engelli veya hafif otizimli öğrencilere açık olan sınıflarda, birinci sınıftan dördüncü sınıfa ve beşinci sınıftan sekizinci sınıfa kadar olan dersler özel öğretmen tarafından yürütülür. İlkokulda açılan sınıflarda kültür ve ahlak bilgisi, ortaokul sınıflarında din kültürü ve ahlak bilgisi, görsel sanatlar, müzik ve beden eğitimi alanlarına ilişkin dersler ile meslek dersleri ilgili alan öğretmenleri tarafından okutulur. Alan öğretmeni tarafından okutulan derslere özel eğitim öğretmeni de ders işlenişine destek vermek üzere katılır.

f) Yabancı dil dersleri, işitme engelli, zihinsel engelli veya otizimli öğrenciler için zorunlu dersler arasında sayılmaz. Bu öğrenciler merkezi sistem sınavında yabancı dil dersi sınavından muaf tutulurlar.

g) Görme veya işitme engelli öğrencilere açık olan özel pedagoji sınıflarında, ilköğretim okulu haftalık görme veya işitme engelliler dersi takip edilir. Hafif düzeyde zihinsel engelli veya hafif otizimli öğrencilere açılan özel eğitim sınıflarında, bu engel türüne göre haftalık ders programı uygulanır.

ğ) Bu dersler ders, teneffüs, yemek ve diğer faaliyet saatlerine göre açık oldukları okulun programını takip eder.

h) Görme engelli öğrenciler için resim, şekil ve grafik içeren sorular yerine betimleme veya benzeri sorular oluşturularak kabartma şeklinde değerlendirilir.

MADDE 28: (1) Okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim ve mesleki ortaöğretim kurumlarında özel pedagoji programları uygulayan özel pedagoji sınıfları açılabilir. Bu sınıflarda öğretme-öğrenme hizmetleri uygulanırken aşağıdaki hususlara dikkat edilir:

a) Birleştirilmiş sınıf uygulamasında aynı tip öğrenciler yetiştirilir

b) Sınıf mevcutları sınıfa göre belirlenir.

c) Engel türüne göre hazırlanmış özel eğitim programları yürütülür.

ç) Orta veya ağır düzeyde zihinsel yetersizliği olan öğrenciler için özel bir pedagoji okulunun, orta veya ağır düzeyde zihinsel yetersizliği olan öğrenciler için açık sınıflarda haftalık temel eğitim kursları; Özel eğitim lisesi (seviye III) haftalık ders programı uygulanır.

d) Özel pedagoji meslek yüksekokulunun haftalık programı, görme engelliler, işitme engelliler veya hafif zihinsel engelliler ve biraz otistikler için ikinci sınıfa açık sınıflarda yürütülür.

e) Hafif düzeyde zihinsel engelli veya hafif düzeyde otizmli öğrencilere yönelik özel pedagojik sınıf açılabilmesi için, işletme ekonomisi ve meslek etiği çerçevesinde mesleki eğitim programlarının okutulduğu alanlar ve alanlar bulunmalıdır. Açık sınıflara katılan öğrenciler okulun bir alanına atanır. Aynı okulda birden fazla özel eğitim sınıfı varsa sınıflara daha fazla konu atanabilir.

f) Öğrencilerin başarısı, tamamladıkları programın yürütüldüğü özel eğitim okullarında değerlendirme ölçütlerine göre değerlendirilir.

g) Okul öncesi düzeyde, açık sınıfların etkinlikleri okulöncesi öğretmeni ve özel pedagoğ tarafından kontrol edilir.

ğ) Özel öğretmenler ilköğretim, ortaokul ve lise kademelerinde açık sınıflarda ders verirler. Din kültürü ve ahlak bilgisi, din kültürü ve ahlak bilgisi, görsel sanatlar, müzik ve diğer beden eğitimi dersleri ile meslek dersleri ilköğretim sınıflarına alan öğretmenleri tarafından haftalık olarak verilmektedir. Dersin uygulanması uzman öğretmenin derslerine katılan özel öğretmenler tarafından desteklenmektedir.

h) Bu dersler okul programına göre yapılır, ders, teneffüs, öğle yemeği ve diğer etkinliklere göre açıktır.

i) Özel pedagoji meslek okulu ve özel pedagoji okulunda (III düzeyi) öğrenim görenlere tamamlanan müfredata göre (Ek-8 veya Ek-9) mezuniyet belgesi verilir.

ı) Öğrenciler BEP gelişim planına göre akranları ile ders ve işbirlikçi etkinlikler yapabilirler.

j) Görme engelli öğrenciler için resim, şekil ve grafik içeren sorular yerine açıklama veya betimleme benzeri sorular hazırlanarak kabartma olarak değerlendirilir.

6.1. Eğitim Uygulama Okulu I., II. ve III. Kademe

Özel eğitim sınıflarında veya özel okullarda, orta veya ağır düzeyde gelişimsel yetersizliği olan kişilerin, kişinin bağımsız bir yaşam sürdürebilmesi için temel becerileri kazanmasına

yönelik programlar yapılır. Bakanlık, ilkokul programlarını takip edemeyen orta ve ileri düzeyde gelişimsel yetersizliği olan sürücülerin bu düzeyde öğrenimlerine devam edebilmeleri için özel pedagoji gündüzlü okul kurmuştur. Bu okullarda orta ve ileri derecede zihinsel engelli ve otizmli öğrenciler ayrı ayrı aynı binada engel türlerine göre düzenlenen sınıflarda eğitimlerine devam etmektedirler. Özel eğitim okulunun ilk yılı (1., 2., 3. ve 4. sınıflar) birinci kademe, sonraki yıl (5. sınıf, 6. sınıf, 7. sınıf ve 8. sınıf) ikinci kademe eğitimden oluşur. Bu okullarda uygulanan özel eğitim müfredatı, akademik derslerin yanı sıra, öğrencilere bağımsız yaşama, beslenme, sağlık ve güvenlik, iletişim becerileri konularında rehberlik ederek uyum becerilerini geliştirir.²⁰

Bakanlık, genel eğitim, mesleki ve teknik orta öğretimi takip edemeyen orta ve ağır zihinsel engelli öğrenciler için özel bir pedagoji okuludur. Özel Pedagoji Okulu'nda ikinci seviyeyi geçenler, RAM'da ve il/ilçe özel pedagoji kurulu kararı sonrasında Özel Pedagoji Okulu üçüncü seviyede tekrar eğitime alınırlar ve 9, 10, 11, 12. seviyede eğitime devam ederler. Özel Eğitim Okulu üçüncü seviyede, akademik derslerin yanı sıra, bağımsız yaşam, beslenme, sağlık ve güvenlik, iletişim becerileri, iş ve beceri uygulama dersleri gibi öğrencilerin ince motor becerilerini geliştiren kurslar bulunmaktadır.

7. Özel Eğitim Öğretmeni

Özel eğitim öğretmeni, öğrencinin bireysel özelliklerini, aile yaşantısını, yaşantılarını, öğrencinin en iyi nasıl öğrendiğini ve öğrenciye en uygun özel eğitim yöntem ve teknikleri belirleyebilmelidir. Öğrencinin öğreneceği en iyi yöntem ve teknikleri bilmelidir. Bunun yanı sıra, öğrenciyi bireysel ve grup eğitiminde destek olmalıdır. Özel Eğitim öğretmeni, özel gereksinimli bireyi sadece sınıf ortamında değil, dışarıda yer alan sosyal ortamlarda da desteklemelidir.²¹

8. Branş Öğretmenleri

Branş öğretmenleri, görevlendirildikleri sınıfta veya alanda derslerin planlanması ve işlenmesinden, ilgili uygulama ve deneylerin yürütülmesinden, sınıf dışında akademik ve sosyal etkinliklere katılımdan, yasa ve yönetmeliklerin uygulanmasından sorumludur.²²

9. Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı

²⁰ Resmi Gazete (2018), "ÖEHY, Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği", 30471, 7 Temmuz 2018.

²¹ Ömer Faruk Toprak (2018) "Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Hazırlama Sürecine İlişkin Ekip Üyelerinin Deneyimleri: Bir Ortaokul Örneği", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

²² MEB (2002), *Eğitim Uygulama Okulu Eğitim Programı*, Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

Özel gereksinimli öğrencilerin kişisel bakım, iletişim, akademik ve sosyal beceriler gibi ihtiyaçlarını karşılamak üzere hazırlanmış, özel gereksinimli öğrenciler için en uygun eğitim ortamlarından ve destek hizmetlerinden faydalanmasını amaçlayan yazılı bir belgedir.²³

9.1. Bireyselleştirilmiş Eğitim Programının Yasal Dayanağı

Bu programın Türkiye'deki yasal dayanağı 1983 tarih ve 2916 sayılı Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu'na dayanmaktadır. Bu Kanunun amacı, özel eğitime muhtaç çocukların Türk millî eğitim sisteminin genel ilkelerine göre yetiştirilmesi, onlara iş ve meslek kazandırılması, çevreye ve topluma uyum sağlamasına ilişkin esasları düzenlemektir (madde 1). Bu kanun, 573 sayılı kanunun çıkması ile yürürlükten kalkmıştır.²⁴

573 sayılı Özel Pedagoji Yönetmeliği'nin (f) maddesi, özel eğitime ihtiyaç duyan kişiler için bireysel eğitim planı hazırlanmasını ve bireysel eğitim programlarının uygulanmasını gerektirir; bu durumda BEP zorunludur.

9.2. Bireyselleştirilmiş Eğitim Programının Faydaları

- Öğrenci ihtiyaçlarının kapsamlı bir şekilde değerlendirmesini sağlar.
- Bireyin öğrenme hızına göre plan oluşturulur.
- Ebeveynler ve eğitim kurumları arasında iletişim artar.
- Öğrenciler rahatlıkla gözlemlenir. Öğrencinin değerlendirilmesini ve ölçülmesini kolaylaştır.
- Farklı konu alanlarıyla iş birliğinin oluşmasını sağlar.

Öğrenci açısından; BEP'de engelli öğrencinin ihtiyaçlarına göre eğitim hedefleri belirlenir. Bu sayede öğrencinin mevcut yaşamdaki eksiklikleri giderilebilir. Öğretim hedefleri planlanır, engelli öğrencilerin çalışmaları düzenlenir. Geleneksel eğitim yöntemine göre öğrenme sürecindeki çeşitli sorunlar nedeniyle hedef davranışları kazanamayan öğrenciler, bireyselleştirilmiş öğretim programı sayesinde istenilen davranışları kazanmaya başlarlar. Bir öğrenci detaylı bir ön elemeden geçtiğinde, öğrencinin engelinden kaynaklanan çeşitli ihtiyaçlar tespit edilecektir. Belirlenen ihtiyaçları olan öğrencilerde çeşitli eğitim programları uygulanarak bu bireyin ihtiyaçları karşılanmaktadır. Verilecek özel eğitim hizmetleri ile bilgi

²³ Ömer Faruk Toprak (2018) "Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Hazırlama Sürecine İlişkin Ekip Üyelerinin Deneyimleri: Bir Ortaokul Örneği".

²⁴ Canan Çimen Öztürk (2009), "Eğitim Uygulama Okuluna Devam Eden Zihin Engelli Öğrencilerin Öğretmenlerinin Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Hakkında Görüşlerinin Belirlenmesi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

ve beceri eksikliklerinin nasıl giderileceği açıktır. Engelliler, birçok farklı açıdan tanımlanır, eğitim o kişinin ihtiyaçlarına göre yapılır. Kendi performansını maksimize eder. BEP, bireyi bağımsız bir yaşama hazırlar. Öğretmen açısından; öğretmene nereden, neyi, nasıl ve ne kadar süreyle öğretmeye başlayacağına rehberlik eder. Öğretmenler için bir plan ve rehber görevi görür. Öğretmenlerin alternatifler geliştirmesini sağlar. Aile açısından; aile, çocuğu hakkında neyi yapıp neyi yapamadığına dair fikir sahibi olur. Çünkü ailenin, çocuğuna nasıl davranacağını bilmek için çocuğun neyi bildiğini ve neyi bilmediğini öğrenmesi gerekmektedir. Aileler, çocuklarının hangi davranışları kazanacağını önceden bilirler. Bu davranışları bilerek ve evde bu davranışları uygulayarak, öğrencilerde davranış değişikliğinin sürekliliğini sağlar. Okul ve veli arasındaki fikir ayrılığı ortadan kalkar.

9.3. BEP Ekibi

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'ne (2018) göre, BEP ekibinin okul müdürünün görevlendireceği bir müdür yardımcısının liderliğinde oluşturulması gerekmektedir. Oluşturulacak ekip, müdürün görevlendireceği bir müdür yardımcısı, özel gereksinimli öğretmenlerin yetiştirilmesinden sorumlu öğretmen, öğrencinin sınıf öğretmeni, öğrencinin diğer derslerine katılan alan öğretmenleri, okul müfettişinden oluşur.²⁵

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'ne (2018) göre, BEP ekibinin görev ve sorumlulukları şunlardır:

- BEP'in hazırlanması, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi ile ilgili öğretim çalışmalarının koordinasyonunu sağlar.
- Okulun diğer birim ve komisyonları ile iş birliği sağlar.
- Öğrenimine devam eden öğrenciler arasında açılacak kursları ve kaynaştırma/kaynaştırma yoluyla destek sınıfta eğitim alan öğrenciler için haftalık ders saat sayısını belirler.
- Tam zamanlı kaynaştırma/bütünleştirme eğitimine hak kazanan öğrenciler, temel veya mesleki ve teknik ortaöğretim programlarıyla veya bu programların özel eğitim sınıflarında uygulanmasıyla özel okullarda öğrenimlerine devam eden öğrenciler arasından belirlenir, başvurur ve okul yönetimine bildirir.

²⁵ Resmi Gazete (1997), "Kararname, 573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname", 23011, 6 Haziran 1997.

- Öğretim ve değerlendirmede kullanılan yöntem ve teknikler ile öğretim araç gereçlerini belirler.
- İlköğretim öğrencilerinin velilerinin yazılı isteği üzerine bir defa sınıf tekrarına karar verilir.
- Özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerden sınavlarda refakat edilmesi gerekenleri belirler.
- Özel eğitim veren okulların öğrencilerinden, grup eğitimine uyum sağlamayan öğrencileri hazırlamak için bireysel eğitime başlanmasına ve bireysel eğitime son verilmesine karar verilir.
- İlköğretim öğrencilerinin velilerinin yazılı isteği üzerine bir defa sınıf tekrarı yapmalarına karar verilir.
- Çeşitli nedenlerle okula geç kalan ve ilçe veya ilçe özel pedagoji kurulu kararıyla temel eğitimde özel eğitim uygulayan bir okula nakil veya özel eğitime katılma kararı alan öğrencilerin yerleştirilmesi eğitim. Bu programların sağlandığı pedagojik sınıflar yaşlarına, gelişim özelliklerine ve eğitim düzeylerine uygun bir sınıfta karar vermeleri için uygulanır.
- Okulun diğer kurul ve birimleri ile iş birliği içinde çalışır.

9.4. Bep Geliştirme Biriminde Üyelerin Görevleri Nelerdir?

- Başkan: BEP birimini oluşturur, üyeleri atar ve toplantıları planlar. Bu, bireysel eğitim programının geliştirilmesi, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi sırasında uyarılma gerektirir. Bireysel eğitim programının geliştirilmesi sürecinde yapılan çalışma ve değerlendirmelerin takibidir. Gerekli donanımın sağlanması için özel eğitim servisleri ile iş birliği içinde çalışır.
- Gezerek Özel Eğitim Görevi Verilen Öğretmen: Kaynaştırma eğitim ortamlarında ve özel eğitim kurumlarında bireyin ihtiyaçlarına göre hazırlanan BEP'i uygular. Öğrenme çıktısı değerlendirme sürecinin geliştirilmesi sırasında görüşünü sunar. Gerekirse, bireyleri, aileleri, öğretmenleri ve kurumları bilgilendirir.
- Öğretmen: BEP'in uygulanmasında ve değerlendirilmesinde aktif rol alın. Planlanan eğitim programlarını gerçeğe dönüştürür. Bireysel gelişimi temel alan bireyselleştirilmiş eğitim programları için yeni öneriler geliştirir.

- Özel Gereksinimli Bireyler: Bireysel eğitim programınızı hazırlarken kendinde eksik olan ihtiyaç ve isteklerinizi belirtir. Programda aktif olarak katılır.
- Rehber Öğretmen ve Psikolojik Danışman: Görüşünü ifade eder ve kişinin özel eğitim ihtiyaçlarına göre kişiye rehberlik eder. Bireyin gelişimini izler.
- Eğitim, İzleme ve Değerlendirme Ekip Temsilcisi: Bireysel eğitim destek hizmetlerinin uygulanmasına öncülük eder. Kişisel gelişim ile birlikte psikolojik danışmanlık ile birlikte çalışır.
- Eğitim Programları Hazırlamakla Görevlendirilen Öğretmen: Bireyselleştirilmiş eğitim programlarının hazırlanması, sunulması ve değerlendirilmesinde etkin rol oynar. Değerlendirme ölçekleri hazırlar. Gerekli araç ve gereçleri sağlamak için Başkan ile birlikte çalışır. Gerektiğinde bireylere, ailelere ve öğretmenlere tavsiyelerde bulunuruz.²⁶

9.5. BEP Hazırlık Süreci

Müfredat, öğrenci ihtiyaçlarına dayalı yeteneklerini ve ihtiyaç duyduğu eğitim faaliyetlerini içeren adımları gösteren bir süreç tasarımıdır. Bir BEP, üç ana öğeden oluşur. Bu öğeler bireyselleştirme, eğitim programları ve plan şeklinde açıklanabilir. Bireyselleştirme, bireysel eğitim ihtiyaçlarına odaklanmak anlamına gelir. Eğitim programları, öğrencilere sağlanan eğitim içeriklerini ve süreçleri içerir. Planlama unsurları ise BEP geliştirme süreci ile ilgilidir.²⁷

BEP, özel eğitim hizmetlerin uygunluğuna bağlı olarak, özel pedagojik hizmetlerin nerede, ne kadar süreyle, kimler tarafından ve hangi amaçlara ulaşmak için verildiğini gösteren bireysel müfredattır. Yapılan açıklamada özel eğitim hizmetlerine uygun olduğu tespit edilen özel gereksinimli bireyler için bireysel çalışma programı yapılmasına dikkat edilmelidir.²⁸

BEP, temelde, öğrencilere nerede ve nasıl ulaşılabileceğini gösteren bir hareket dizgesi ve özel gereksinim ihtiyacı olan öğrencilere verilen hizmetlerin matbu olarak düzenlenip anlatılmasıdır. BEP hazırlama süreci, aşağıdakileri içerir:²⁹

²⁶ Tuba Uyar (2020), "Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP) Nedir", IENSTITU, 28.02.2020, Erişim Tarihi: 23.05.2022, Erişim Adresi: <https://www.ienstiti.com/blog/bireysellestirilmis-egitim-programi-bep-nedir>.

²⁷ Canan Öztürk Çimen (2009), "Eğitim Uygulama Okuluna Devam Eden Zihin Engelli Öğrencilerin Öğretmenlerinin Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Hakkında Görüşlerinin Belirlenmesi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

²⁸ Tevhide Kargın (2007), "Eğitsel Değerlendirme ve Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Hazırlama Süreci", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, ss. 1-13.

²⁹ A.g.e.

- Öğrencinin mevcut/mevcut eğitim performans düzeyini açığa çıkarır.
- Öğrenciye kazandırılması planlanan uzun dönemli hedefleri ortaya koyar.
- Kısa dönem hedefler belirleyerek uzun dönemli hedefleri ulaşmayı sağlar. Planlanan hedeflere ulaşmak için kullanılacak araç gereç ve materyalleri belirler.
- Kısa dönemli hedefleri kazanmak için de hedeflerin başlama ve bitiş tarihlerini belirler.

Belirtilen hedeflerin ne kadarı ulaşıp ulaşılmadığını görmek için de değerlendirme ve izleme.

Özel gereksinimli bireye verilecek eğitimin ne kadar sürede, nerede ve kimler tarafından verileceği belirlemek. Bu açıklamalara bakıldığında BEP'in özel gereksinimli öğrencinin eğitiminde yol gösteren bir yazılı belge olduğu anlaşılmaktadır.³⁰

10. İlgili Araştırmalar

Bu başlık altında öncelikle BEP hakkında yöneticilerin, öğretmenlerin karşılaştığı güçlükler, çözüm önerileri ve görüşlerinden bahsedilmiştir.

Yılmaz (2013)³¹, Gaziantep İl merkezi (Şahinbey ve Şehitkamil ilçeleri) yaptığı nitel araştırma yöntemleriyle yaptığı çalışmada, BEP uygulama sürecinde sorunlar yaşandığını belirtmiştir. Eğitim eksikliği, malzeme eksikliği, yetersiz fiziki yapı, destek personeli eksikliği, yetersiz danışmanlık, mevzuat, öğretmen direnci ve ebeveyn farkındalığı eksikliği en temel sorunlar olarak gösterilmiştir. BEP uygulama sürecinde engelin en önemli sebebi, velilerin, öğretmenlerin, okul yöneticilerin BEP hakkında ne olduğu, nasıl hazırlanacağı ve nasıl uygulanacağı hakkında eğitim almadıkları ile ilişkili bulunmuştur.

Burunsuz (2019)³², BEP uygulama sürecinde 12 öğretmenin görüşlerini almış ve bu görüşmelerde hizmet içi eğitimlerin gerekli olduğunu belirtmiştir. Verilen eğitimlerin ise uzman öğretmenler tarafından verilmesi gerektiği belirtilmiştir. BEP uygulama sürecinde hizmet içine yönelik verilen bilgiler ile kaynaştırma uygulaması bilgileri örtüşmektedir. Özel eğitim ve rehberlik öğretmenlerinin daha fazla bilgiye sahip olduğu belirtilmiştir. BEP

³⁰ Tevhide Kargın (2007), "Eğitsel Değerlendirme ve Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Hazırlama Süreci", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, ss.1-13.

³¹ Mehmet Fatih Yılmaz (2013), "Bireyselleştirilmiş Eğitim Programlarının (Bep) Uygulamasında ilköğretim Kurumlarında Görev Yapan Yöneticilerin Karşılaştıkları Engellerin İncelenmesi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.

³² Elif Burunsuz (2019), "İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Bireyselleştirilmiş Eğitim Programının Uygulanmasına İlişkin Görüşleri", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.

hazırlarken en önemli husus, uygulamanın öğrenci seviyesine uygun olmasıdır. Bunun dışında, bazı öğretmenlerin BEP’i hazır indirdikleri, hazır indirilen BEP’in de etkili olmadığı ilişkilendirilmiştir. BEP hazırlarken karşılaşılan sorunlar ise; süre sıkıntısı, velilerin eğitimsizliği, RAM raporlarının uygun olmaması ve öğretmenlerin BEP hazırlama ve uygulamada yetersiz olduğu şeklinde belirtilmiştir.

Öztürk ve Eratay³³, 2010’da; 9 öğretmene yaptığı araştırmada sadece 1 öğretmen zihinsel engelliler öğretmenliğinden mezun olmuştur. Mezuniyeti sebebiyle öğretmenlerin BEP hakkında bilgi sahibi olmamaları, özel eğitim okullarında kendi alanında branşlaşmış öğretmenlerin görev almasından kaynaklanmaktadır. BEP hakkında görüşlerden 5’i BEP ‘in gerekli olduğunu belirtmiştir. Akademik anlamda BEP hakkında bilgisi olmayan öğretmene hizmet içi eğitim verilmelidir. Özel eğitim okullarında denetimi özel eğitim konusunda bilgi sahibi olan müfettişlerce yapılmalıdır. BEP hazırlama ve uygulama sürecinde sınıf öğretmeni, okul yönetimi, aile ve diğer eğitimciler iş birliği halinde olursa daha aktif şekilde yürütüleceği ilişkilendirilmiştir. BEP hazırlama ve uygulama sadece özel eğitim öğretmenin görevi değil diğer branştaki öğretmenlerinde görevidir. Bunun öğretmenlerin üniversitelerinde bu eğitimi almalıdır.

Sonuç

Özel eğitim okullarında branşında uzman öğretmen bulunması zorunludur. Yeterli sayıda özel bu okullara eğitimle ilgili olmayan diğer alanlarda yetişmiş uzmanlar atanamaz. Branşında uzman dahi olsalar öğretmenlerin bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlama, yürütme ve geliştirme konusunda hizmet içi eğitimler almaları ve sürekli alanda gerçekleşen yenilikleri takip etmeleri gerekmektedir.

Sonuç olarak, bir özel eğitim okulunda görev alan veya alacak olan öğretmenlerin, özel eğitim alan mezunu değilse, en az 1 yıl özel eğitim bir sınıfında derslere katılım sağlaması ve bir özel eğitim öğretmenin nasıl çalıştığını anlaması gerekmektedir. Özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin tespiti ile ilgili olarak öğrenci ebeveynleri de özel pedagoji konusunda bilgilendirilmelidir. Ebeveynler, özel eğitim konusunda bilgiye sahip olmadan çocuğunu bu okullarda eğitim-öğretime dahil ediyorsa, okulda alanında uzman öğretmenler ile ebeveynlere gerekli desteği vermek ile mükelleftir. Kanuna göre bireysel eğitim programının hazırlanması ve uygulanmasında anne-babalar yer almalı, bu süreçte aktif olmalı ve eğitimlerle

³³ Canan Çimen Öztürk & Emine Eratay (2010), “Eğitim Uygulama Okuluna Devam Eden Zihin Engelli Öğrencilerin Öğretmenlerinin Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Hakkında Görüşlerin Belirlenmesi”, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Dergisi*, Cilt 10, Sayı: 2, ss. 145-159.

desteklenmelidir. Özel eğitim okullarındaki altyapı eksiklikleri giderilmelidir. Özel eğitim okullarında çalışan müdürler özel eğitim mezunu olmalıdır.

Bunun dışında, bireysel çalışma programı, hazırlık aşamasında öğrencinin öğretmeni, ebeveynleri ve diğer aile bireyleri, okul yönetimi ve okulun diğer öğretmenleri arasında yürütülmesi icap eden iş birliği gerektiren bir süreçtir. Bu sürecin etkin bir şekilde geçebilmesi için bireysel eğitim programının taraflarının bireysel eğitim programının hazırlanması ve uygulanması sürecinde sürece aktif olarak katılması gerekmektedir. Ayrıca, bireyselleştirilmiş eğitim programı, sadece özel eğitim öğretmenleri tarafından hazırlanması gereken bir program olmamakla beraber öğrenciyle birebir çalışan tüm öğretmenler, bireyselleştirilmiş bir eğitim programı tasarlamalı ve uygulamalıdır. Bu nedenle, üniversitelerin eğitim bölümünün tamamında bireysel müfredat ders olarak yürütülmelidir.

KAYNAKÇA

- Avcıoğlu, Hasan (2011), “Zihin Engelliler Sınıf Öğretmenlerinin Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Hazırlamaya İlişkin Görüşleri”, *Özel Eğitim Dergisi*, Cilt 12, Sayı: 1, ss. 39-53.
- Batu, Emine Sema & Kırcaali İftar, Gönül, & Uzuner, Yıldız (2004), “Özel Gereksinimli Öğrencilerin Kaynaştırıldığı Bir Kız Meslek Lisesindeki Öğretmenlerin Görüş ve Önerileri”, *Özel Eğitim Dergisi*, Cilt 5, Sayı: 2, ss. 33-50.
- Burunsuz, Elif (2019), “İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Bireyselleştirilmiş Eğitim Programının Uygulanmasına İlişkin Görüşleri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.
- Coşkun, İbrahim & Erdin Gül (2014), “Hafif Düzeyde Zihinsel Yetersizliği Olan Kaynaştıma Öğrencilerin Dinlediği Anlama Becerilerinin İncelenmesi”, *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı: 41, ss. 1-18.
- Eripek, Süleyman (2005), *Özel Eğitim*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Kargın, Tevhide (2007), “Eğitsel Değerlendirme ve Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Hazırlama Süreci”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, Cilt 8, Sayı: 1, ss. 1-13.
- Küçlü, Berrin (2021), “Özel Eğitim Okullarında Çalışan Okul Yöneticileri ve Öğretmenlerin Motivasyonunu Etkileyen Faktörler”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- MEB (2002), *Eğitim Uygulama Okulu Eğitim Programı*, Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Öztürk, Canan Çimen (2009), “Eğitim Uygulama Okuluna Devam Eden Zihin Engelli Öğrencilerin Öğretmenlerinin Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Hakkında Görüşlerinin Belirlenmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Öztürk, Canan Çimen & Eratay, Emine (2010), “Eğitim Uygulama Okuluna Devam Eden Zihin Engelli Öğrencilerin Öğretmenlerinin Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı

Hakkında Görüşlerin Belirlenmesi”, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Dergisi*, Cilt 10, Sayı: 2, ss. 145-159.

- Özyürek, Mehmet (2009), *Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Temelleri ve Geliştirilmesi*, Ankara: Kök Yayınları.
- *Resmi Gazete* (1997), “Kararname, 573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname”, 23011, 6 Haziran 1997.
- *Resmi Gazete* (2005), “Özrürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun”, 25868, 7 Temmuz 2005.
- *Resmi Gazete* (2018), “ÖEHY, Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği”, 30471, 7 Temmuz 2018.
- Tabak, Mehmet (2021), “Okul İdarecileri ve Özel Eğitim Öğretmenlerinin Özel Eğitim Programlarının Uygulanmasında İdareci-Öğretmen İş birliğine Yönelik Görüşleri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Toprak, Ömer Faruk (2018), “Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Hazırlama Sürecine İlişkin Ekip Üyelerinin Deneyimleri: Bir Ortaokul Örneği”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Uyar, Tuba (2020), “Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP) Nedir”, IENSTITU, 28.02.2020, Erişim Tarihi: 23.05.2022, Erişim Adresi: <https://www.ienstitu.com/blog/bireysellestirilmis-egitim-programi-bep-nedir>.
- Vuran, Sezgin & Bozkuş-Genç, Gül den & Sani-Bozkurt, Sunagül (2017), “İşbirliği ile Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Geliştirme Süreci Durum Çalışması”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, Cilt 18, Sayı: 2, ss. 165-184.
- Yılmaz, Engin & Batu, Emine Sema (2016), “Farklı Branştan İlkokul Öğretmenlerinin Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı, Yasal Düzenlemeler ve Kaynaştırma Uygulamaları Hakkındaki Görüşler”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, Cilt 17, Sayı: 3, ss. 247-268.
- Yılmaz, Mehmet Fatih (2013), “Bireyselleştirilmiş Eğitim Programlarının (Bep) Uygulamasında ilköğretim Kurumlarında Görev Yapan Yöneticilerin Karşılaştıkları

Engellerin İncelenmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.